

ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ 3D-ТЕХНОЛОГІЙ

Олена Штефан,

завідувач відділу авторського права НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, кандидат юридичних наук, доцент

У статті досліджується вплив 3D-технологій на шляхи реформування законодавства у сфері права інтелектуальної власності. Безпосередньо розкривається сутність 3D-друку й тих можливостей, котрі отримує людина щодо відтворення будь-якої речі з будь-якого матеріалу. Автором здійснюється аналіз чинного законодавства у сфері права інтелектуальної власності щодо можливості «вільного відтворення» об'єктів цього права способом 3D-друку. Проведене дослідження дає підстави до висновку, що в зазначеному контексті законодавство не відповідає сучасному рівню техніки й технології і стає безпорадним у здійсненні функції охорони та захисту об'єктів права інтелектуальної власності. На основі аналізу можливостей 3D-принтера та сфер його застосування у статті наводяться шляхи вдосконалення чинного законодавства у сфері права інтелектуальної власності.

Ключові слова: 3D-модель, 3D-принтер, 3D-технології, право інтелектуальної власності, об'єкти права інтелектуальної власності, об'єкти авторського права, об'єкти промислової власності, вільне відтворення об'єктів права інтелектуальної власності, порушення прав інтелектуальної власності

За останні роки сучасні цифрові технології зробили величезний крок уперед і ті можливості, котрі вони нам дають, раніше могли лише описувати фантасти. 3D-принтери перестали бути екзотикою, хоча речі, котрі вони можуть виготовляти, продовжують викликати захоплення. Так, нещодавно в Китаї була збудована повноцінна двоповерхова вілла за допомогою 3D-принтера. При цьому, виготовлення сегментів стін одночасно з зовнішнім і внутрішнім оздобленням, було витрачено лише 3 години [1]. А на початку 2015 р. в промисловому парку китайської провінції Цзянсу (Jiangsu) відкрилася виставка будинків, створених за допомогою 3D-принтерів, серед яких був й 5-поверховий будинок [2]. Своєю чергою, ізраїльський дизайнер Д. Пелег перша у світі

2015 р. виробила повноцінну колекцію одягу та взуття за допомогою 3D-принтера, хоча деякі предмети гардеробу дизайнери виготовляють за допомогою 3D-принтера вже давно (наприклад Ф. Бітонті) [3].

За допомогою 3D-принтерів здійснюють 3D-друк, тобто створення будь-яких об'єктів у тривимірному вигляді, в основу яких закладені цифрові тривимірні моделі. 3D-друк здійснюється шляхом послідовного накладення матеріалу (пластик, метал тощо) один на один, в результаті чого можна отримати необхідну річ. Саме тому 3D-друк ще називають технологією пошарового друку (*additive manufacturing*). Тривимірні моделі може створити будь-яка особа за допомогою відповідної комп'ютерної програми чи скориставшись 3D-сканером. Слід зазначи-

ти, що ще у 2012 р. Autodesk презентував програму 123D-Catch, яке перетворює звичайні зображення на 3D-моделі [4].

Привертає увагу те, що технологія 3D-друку була розроблена ще у 70-ті рр. минулого століття, проте широкого використання вона набула значно пізніше. Така ситуація пояснюється досить просто — припинення дії більшості патентів, розвиток технологій і здешевлення матеріалів, які використовуються. На сьогодні технологія 3D-друку широко використовується в медицині, транспортній і легкій промисловості сучасних технологічно розвинених країн світу. На думку фахівців, перспективно є використання технології у військово-оборонній промисловості. Так, наприклад, американська армія в Авганістані використовувала пересувні лабораторії Expeditionary Lab Mobile (ELM) з 3D-принтерами в комплекті. Функція лабораторії полягала у тому, щоб у польових умовах виготовляти необхідні компоненти озброєння. Перспективним є і використання технології у космонавтиці [5]. Мрією розробників є створення принтерів, які б відтворювали людські органи, що є не менш актуальним для людей, які не можуть знайти донорів. Такі завдання не є фантастичними, оскільки зараз 3D-принтери відтворюють міжхребцеві диски та стовбурові клітини [6].

Не можна оминати увагою і те, що ціна простого 3D-принтера, за допомогою якого можна виготовити брелоки та інший дріб'язок, становить 250 дол. США і він є доступним для середньостатистичного мешканця США, тобто 3D-друк набуває статусу «публічного використання» [7].

Такий досить вільний доступ до технології викликає занепокоєння у фахівців-юристів технологічно розвинених країн світу. Так, наприклад, американський адвокат Дж. Семюель звертає увагу на те, що наше життя — це одна реальність, а юридична прак-

тика щодо захисту інтелектуальної власності завмерла у 70-х рр. XX ст. Ще 15 років тому переживали бум інтернет-кафе, зараз модними стали принтер 3D-кафе, куди можна зайти поїсти, випити кави та між іншим роздрукувати те, що необхідно. При цьому, що саме буде роздруковано, ніхто не знає, наскільки законним буде копіювання — також. Зараз переглядається законодавство у сфері інтелектуальної власності [8].

Вільне використання 3D-технологій при безконтрольному копіюванні може негативно вплинути й на тих, хто займається науковими розробками, промисловим дизайном або працює у суміжних галузях, адже вони можуть втратити прибуток. Саме на такі проблеми вказує інший американський юрист С. Тетро, безпосередньо зазначаючи, що інтернет-мережа дає миттєвий доступ до найостанніших розробок та ідей, а наявність 3D-принтерів ситуацію з охороною прав інтелектуальної власності може значно погіршити. Будь-яка промислова революція несе суттєві зміни як у законодавстві, так й у правозастосовній практиці і до цього слід бути готовими [8].

Справді появу 3D-технологій пов'язують з третьою індустріальною революцією. Проте національні фахівці, досліджуючи питання використання 3D-принтерів, вказують не лише на необхідність перегляду принципів та правових підходів до регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, а й виокремлюють проблеми, з якими можуть стикнутися виробники та реалізатори товарів. У деяких сферах виробництва 3D-принтер може замінити необхідність постачання товарів, забезпечити наявність товару на складах, а отже, й оптимізувати видатки компаній і фірм на зберігання товару на складах та витрати на логістику. Відповідно, можливості, котрі отримують зацікавлені особи при використанні 3D-принтерів можуть створити небезпеку інтересам великої

групи осіб і актуальним стає перегляд підходів до захисту прав інтелектуальної власності, безпосередньо захисту брендів [4].

3D-принтери дозволяють відтворити практично будь-яку річ з мінімальними витратами, що, своєю чергою, знищує межі між виробником і споживачем, оскільки останній перетворюється на виробника-відтворювача. Таке використання 3D-принтерів може призвести до численних порушень прав інтелектуальної власності. Такі порушення у сфері інтелектуальної власності можна поділити на дві групи.

Перша — це ті порушення прав інтелектуальної власності, котрі пов'язані із відтворенням речі в домашніх умовах для власного споживання відтворювача, тобто без комерційної мети. Саме на такий вид порушення вказують як іноземні фахівці [5], так і вітчизняні [4], проте з такою думкою повністю погодитися не можна. Безумовно, є такі види діяльності, щодо яких держава встановлює спеціальний правовий режим, порушення якого призводить до настання цивільної, адміністративної чи кримінальної відповідальності й уже не важливо, яким способом, а 3D-технології є власне способом відтворення речі, в яких умовах і для задоволення яких потреб. Наприклад, законодавство містить спеціальні вимоги щодо виготовлення, придбання та зберігання зброї [9], порушення яких призводить до настання відповідальності, незалежно від того, чи була вона виготовлена без комерційної мети, в домашніх умовах, для задоволення власних потреб.

Водночас у сфері інтелектуальної власності існує таке поняття, як вільне використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Так, ст. 25 Закону України «Про авторське право і суміжні права» встановлює умови вільного відтворення об'єктів авторського права, за дотримання яких порушення авторсько-

го або суміжних прав немає. Безпосередньо законодавцем допускається без дозволу автора (чи іншої особи, що володіє авторським правом) і без виплати авторської винагороди відтворювати виключно в особистих цілях або для кола сім'ї попередньо правомірно оприлюднені твори. Тож встановлюється дві вимоги, дотримуючись яких особа, що відтворює об'єкт авторського права на 3D-принтері не буде порушувати права осіб, яким належить авторське право: 1) об'єкт авторського права має відтворюватися в особистих цілях або для кола сім'ї, тобто для задоволення, наприклад, естетичних власних потреб або потреб сім'ї, 2) відтворюваний твір має бути правомірно оприлюдненим, тобто відтворювати можна лише той твір, який був використаний шляхом оприлюднення з дозволу автора чи особи, що володіє авторським правом на нього зі сплатою чи без сплати авторської винагороди.

Водночас не всі об'єкти авторського права можуть вільно відтворюватись. Згідно з зазначеною нормою Закону не дозволяється вільне відтворення:

- творів архітектури у формі будівель і споруд;
- комп'ютерних програм, окрім випадків, передбачених ст. 24 Закону України «Про авторське право і суміжні права»;
- репрографічного відтворення книг, нотних текстів і оригінальних творів образотворчого мистецтва, крім випадків, передбачених ст.ст. 22 і 23 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що в Україні особа для задоволення власних потреб, використовуючи 3D-принтери, не може відтворити твори архітектури у формі будівель і споруд без попередньо отриманої на таке відтворення згоди в осіб, яким належить авторське право на них, водночас удосконалити комп'ю-

терну програму, наприклад, для створення 3D-моделі особа може, але за умови, що вона «правомірно володіє правомірно виготовленим примірником» такої програми (ст. 24 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Законодавство України у сфері промислової власності також містить умови, за яких відповідні об'єкти можуть використовуватись без отримання попередньої згоди від власника охоронного документа на такий об'єкт.

Так, згідно зі ст. 22 Закону України «Про охорону прав на промисловий зразок» не будуть визнаватися порушенням дії, що впливають із права попереднього користування, зміст якого полягає в тому, що будь-яка особа, що до дати подання до Установи заявки або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету в інтересах своєї діяльності добросовісно використала в Україні заявлений промисловий зразок або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, зберігає право на безоплатне продовження цього використання або на використання промислового зразка, як це передбачалося зазначеною підготовкою. Також зазначений Закон у ч. 2 ст. 22 містить виключний перелік випадків, які не визнаються порушенням прав власника патенту на промисловий зразок, а саме, якщо відбувається використання запатентованого промислового зразка:

- у конструкції чи при експлуатації транспортного засобу іноземної держави, що тимчасово або випадково знаходиться у водах, повітряному просторі чи на території України, за умови, що промисловий зразок використовується виключно для потреб зазначеного засобу;
- без комерційної мети;
- з науковою метою або в порядку експерименту;
- за надзвичайних обставин (стихійне лихо, катастрофа, епідемія

тощо) з повідомленням про таке використання власника патенту одразу як це стане практично можливим та виплатою йому відповідної компенсації.

Також, не визнається порушенням прав, що надаються патентом, введення в цивільний оборот виробу, виготовленого із застосуванням запатентованого промислового зразка, після введення цього виробу в цивільний оборот власником патенту чи з його спеціального дозволу (ч. 3 ст. 22 Закону України «Про охорону прав на промисловий зразок»).

Останнє наведене положення надає широкі можливості для відтворення речей за допомогою 3D-принтера, коли заінтересована особа придбавши будь-який виріб, перевіривши його у цифрову форму (3D-модель) може його відтворювати не лише для задоволення власних потреб, а й з комерційною метою. Положення ч. 3 ст. 22 Закону України «Про охорону прав на промисловий зразок» взагалі ставить під загрозу існування такий об'єкт промислової власності, як промисловий зразок, оскільки в епоху 3D-технологій він стає незахищеним.

Щодо знаків для товарів і послуг, то ч. 6 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» встановлює виключний перелік випадків, на які не поширюється виключне право власника свідоцтва забороняти іншим особам використовувати без його згоди знак, а саме:

- здійснення будь-якого права, що виникло до дати подання заявки або, якщо було заявлено пріоритет, — до дати пріоритету заявки;
- використання знака для товару, введеного під цим знаком в цивільний оборот власником свідоцтва чи за його згодою, за умови, що власник свідоцтва не має вагомих підстав забороняти таке використання у зв'язку з подальшим продажем товару, зокрема в разі зміни або погіршення стану товару

після введення його в цивільний оборот;

- некомерційне використання знака;
- усі форми повідомлення новин і коментарів новин;
- добросовісне застосування ними своїх імен або адрес.

З огляду на наведене, не буде порушенням прав інтелектуальної власності, якщо особа придбала будь-яку річ і за допомогою 3D-принтера її відтворила, зокрема і знак, який може бути на ній розміщений, незалежно від мети такого відтворення (комерційна чи некомерційна).

Загалом, підсумовуючи наведені положення законодавства у сфері права інтелектуальної власності щодо вільного використання об'єктів, на які поширюється його охорона, наочним стає його застарілість, що може призвести до незахищеності об'єктів в цифрову епоху 3D-технологій і таку ситуацію необхідно виправити.

Друга група порушень пов'язана із відтворенням речей з комерційною метою. Зважаючи на можливості сучасних 3D-принтерів, найбільш імовірні порушення прав інтелектуальної власності можливі щодо незаконного відтворення промислових зразків, об'єктів авторського права та торговельних марок. Тобто щодо тих об'єктів права інтелектуальної власності, котрі легко відтворити на 3D-принтері, ризик порушення прав буде вищим.

Як зазначають фахівці, прості дизайни, захищені патентом на промисловий зразок, можуть бути просто роздруковані на 3D-принтері, але зі зміною деяких незначних деталей в дизайні без зміни функціонального призначення, що буде означати спробу обійти патент. Ризик порушення прав щодо об'єктів авторського права й торговельних марок суттєво зростає, оскільки у них відсутня 3D-складова. Ризик порушення прав на винаходи та корисні моделі, виходячи з можливостей 3D-принтерів є найменшим, але все буде залежати від розвитку технологій [4].

Якщо розглядати ризики незаконного копіювання на 3D-принтері через виробничі галузі, то найменший він буде у сфері фармакології та складного машинобудування, натомість сфера виробництва запасних деталей, наприклад до автомобіля або інших змінних елементів, буде значно вищим.

Використання 3D-технологій зменшує ланцюжок між винахідником або автором об'єкту інтелектуальної власності, придатного для відтворення, та споживачем. Так, російські дослідники проблеми використання 3D-принтерів вказують на те, що найбільше постраждати від використання 3D-технологій можуть посередники (між виробником і споживачем). На підтвердження такої думки наводять приклад, що, якщо особа забажає купити авто, в неї не буде потреби звертатися до дилера, а достатньо буде на 3D-принтері відтворити всі деталі та зібрати їх в авто [5]. Наведений приклад навряд чи можна прийняти на віру, з огляду на сучасний розвиток техніки й технологій. До того ж, можливість самостійно зібрати авто не є новою. Так, перший кіт-кар (*kit car*) був розроблений Т. Х. Вайтом ще у 1896 р., серійне виробництво кіт-карів у Великобританії почалося у 1950 р., а їхній бум припав на 1970 р., оскільки, купивши та зібравши машину в домашніх умовах, її власник звільнявся від податку на купівлю готового авто [10].

Ті можливості, що їх дають 3D-технології, дозволяють зробити величезний крок уперед практично в усіх сферах виробництва, науки та культури, коли автором об'єкта права інтелектуальної власності може бути будь-яка людина й тому на 3D-принтер варто дивитися не лише з позиції порушення прав інтелектуальної власності, а й з позиції створення нового продукту. Проте, зважаючи на доступність 3D-принтерів, у разі створення такого нового продукту висока ймовірність того, що він уже створений

і є об'єктом права інтелектуальної власності, а отже, підвищується потреба у проведенні ретельного патентного пошуку з метою запобігання порушенню прав третіх осіб.

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти певних висновків. Сучасна популяризація 3D-технологій і безпосередньо можливостей 3D-принтерів у недалекому майбутньому приведе до появи спеціалізованих сайтів, на яких зацікавлені особи зможуть обмінюватися файлами з 3D-моделями речей, котрі можна відтворити на 3D-принтері. Саме тому про баланс інтересів щодо захисту авторського права на 3D-файли та прав інтелектуальної власності виробників продукції варто думати вже тепер. Було б непогано, якби Україна зайняла місце лідера в питанні реформування законодавства у сфері інтелектуальної власності, хоча б на рівні пострадянських держав, як це було колись.

Шляхів реформування законодавства у сфері інтелектуальної власності може бути декілька: 1) перегляд строку дії майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності в бік скорочення; 2) перегляд умов ліцензування об'єктів права інтелектуальної власності; 3) перегляд (доповнення) переліку об'єктів, на які поширюється охорона та захист права інтелектуальної власності, з урахуванням 3D-технологій; 4) перегляд підходів до боротьби з контрафактними товарами, зокрема, неви-

знання порушенням відтворення на 3D-принтері речі, яка є або містить об'єкт права інтелектуальної власності за умови, що її якість є кращою порівняно з річчю, котра була введена у цивільний оборот особою, якій належать майнові права на об'єкт права інтелектуальної власності, тощо.

Також з огляду на доступність 3D-принтерів та їхніх можливостей, безумовно, постане питання безпечності відтворених речей для людей. Це питання є не менш важливим, аніж захист прав інтелектуальної власності від незаконного відтворення об'єктів права інтелектуальної власності за допомогою 3D-технологій. Отож мають бути розроблені критерії безпечності речей відтворених на 3D-принтері.

Проводячи реформування законодавства у сфері інтелектуальної власності, потрібно відійти від поширеної практики адміністрування правовідносин, оскільки такий підхід до законотворчої діяльності може створити суттєві перепони для розвитку техніки й технологій, а також їх впровадження у виробництво. ♦

Список використаних джерел

1. В Китае за 3 часа на 3D-принтере напечатали полноценную двухэтажную виллу [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://politolog.net/novosti-mira/v-kitae-za-3-chasa-na-3d-printere-napechatali-polnocennuyu-dvuxetazhnyuyu-villu-foto>.
2. В Китае напечатали 5-этажный дом на 3D-принтере [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://techno.bigmir.net/technology/1580648-V-Kitae-napechatali-5-etazhnyj-dom-na-3D-printere>.
3. Напечатанная на 3D-принтере коллекция одежды и обуви [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://secretmag.ru/news/2015/08/31/tri-d-fashion>.
4. Климчук О. 3D принтинг: последствия для сферы интеллектуальной собственности [Электронный ресурс] / О. Климчук. — Режим доступа : <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2014/10/17/118734.htm>.

5. 3D принтеры и интеллектуальная собственность [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://intellect-pravo.ru/articles/3D_printers_and_intellectual_property.php.
6. 3D-принтер — что это такое и как он работает [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://prostocomp.com/articles/43-apparatnoye-obe-specheniye/117-3d-printer.html>.
7. Гадомский Д. С появлением 3D-печати копирайт как защита авторского права может исчезнуть [Электронный ресурс] / Д. Гадомский, Б. Дучак. — Режим доступа : <http://pravo.ua/article.php?id=100110504>.
8. Никольская З. Принтер 3D и авторское право на него [Электронный ресурс] / З. Никольская. — Режим доступа : <http://ziv.ru/zakony/12865-printer-3d-i-avtorskoe-pravo-na-nego.html>.
9. Гадомский Д. 3D оружие. Можно ли в Украине печатать пистолеты [Электронный ресурс] / Д. Гадомский. — Режим доступа : http://www.liga.net/opinion/149218_3d-oruzhie-mozhno-li-v-ukraine-pechatat-pistolety.htm.
10. Леднёв А. Как собрать крутую машину своими руками или Что такое Kit Car? [Электронный ресурс] / А. Леднёв. — Режим доступа : http://lifehacker.ru/2013/04/27/kit_car.

Надійшла до редакції 10.11.2015 р.

Штефан Е. Защита интеллектуальной собственности в условиях использования 3D-технологий. Непосредственно раскрывается сущность 3D-печати и тех возможностей, которые получает человек по воссозданию любой вещи из любого материала. Автором осуществляется анализ действующего законодательства в сфере интеллектуальной собственности по возможности «свободного воспроизведения» объектов этого права способом 3D-печати. Проведенное исследование позволяет сделать вывод, что в данном контексте законодательство не соответствует современному уровню техники и технологии и становится беспомощным в осуществлении функции охраны и защиты объектов интеллектуальной собственности. Исходя из анализа возможностей 3D-принтера и сфер его применения в статье приводятся пути совершенствования действующего законодательства в сфере интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: 3D-модель, 3D-принтер, 3D-технологии, право интеллектуальной собственности, объекты права интеллектуальной собственности, объекты авторского права, объекты промышленной собственности, свободное воспроизведение объектов права интеллектуальной собственности, нарушение прав интеллектуальной собственности

Shtefan O. Protection of intellectual property rights in the use of 3D technology. The paper examines the impact of 3D technology on the reform of intellectual property rights legislation. The essence of 3D printing and the opportunities that a person gets from reproduction of any thing in any form in any material is covered directly. The author analyses the current legislation in the sphere of intellectual property rights on the possibility of «free reproduction» of objects via 3D printing. The study leads to the conclusion that in this context the law does not meet the current level of equipment and technology and is helpless in carrying out the functions of protection and defence of intellectual property. Based on the analysis of 3D printing capabilities and its areas of application the article describes ways to improve current legislation on intellectual property rights.

Keywords: 3D model, 3D printer, 3D technology, intellectual property, intellectual property rights, objects of copyright, industrial property, free play of intellectual property, intellectual property infringement